

УДК 343.982.06+351.741

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.16>

БЕЗПІЛОТНЕ ПОВІТРЯНЕ СУДНО ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ

Лісіцина Ю.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-5631-9297

Серкевич І.Р.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-7678-0291

Лісіцина Ю.О., Серкевич І.Р. Безпілотне повітряне судно як спеціальний техніко-криміналістичний засіб.

У статті комплексно розглянуто безпілотне повітряне судно як спеціальний техніко-криміналістичний засіб. Актуальність теми зумовлена тим, що в науці не склалися єдині уніфіковані підходи до основних понять в аналізованій галузі. Це ускладнює формування правової бази розвитку безпілотних повітряних суден, їхнього активного і ефективного застосування як криміналістичного засобу для розкриття кримінальних правопорушень. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у процесі правового регулювання застосування безпілотних повітряних суден. Предмет становлять правові норми у сфері застосування безпілотних повітряних суден. Дослідження будується на діалектичному баченні з використанням формально-логічного, соціологічного, системного, порівняльного методів, інших загальнонаукових і приватних методів пізнання. Зазначено, що криміналістичні засоби є комплексом розроблених криміналістичною наукою технічних засобів, рекомендацій, прийомів і способів протидії злочинності, складаються з техніко-криміналістичних, тактико-криміналістичних і методико-криміналістичних засобів. За допомогою безпілотного повітряного судна як криміналістичного засобу стають доступними фіксація обставин події, що розслідується, виявлення слідів кримінального правопорушення. З урахуванням потенційно високого ступеня публічної небезпеки застосування безпілотних повітряних суден в протиправних цілях, необхідний перехід від рекомендаційного до імперативного методу правового регулювання шляхом встановлення додаткових заборон і обмежень щодо застосування такого виду безпілотного транспорту. Впровадження в оперативно-розшукову, слідчу і експертну діяльність новітніх техніко-криміналістичних засобів та їх активне використання, здатне надати неоціненну допомогу в розкритті, розслідуванні та попередженні кримінальних правопорушень, а вибір принципово нових техніко-криміналістичних засобів, приладів, обладнання та їх використання дозволяє розкривати злочини не тільки у найкоротші терміни «по гарячим слідам», а й злочини «минулих років».

Ключові слова: безпілотний авіаційний комплекс, засоби, криміналістика, методичні рекомендації, правове регулювання, повітряні правила.

Lisitsyna Yu.O., Serkevych I.R. Unmanned aerial vehicle as a special technical and forensic tool.

The article provides a comprehensive overview of unmanned aerial vehicles as a special technical and forensic tool. The relevance of the topic is due to the fact that there are no unified approaches to the basic concepts in the field under consideration in science. This complicates the formation of a legal basis for the development of unmanned aerial vehicles and their active and effective use as a forensic tool for investigating criminal offenses. The object of the study is the social relations that arise in the process of legal regulation of the use of unmanned aerial vehicles. The subject is legal norms in the field of unmanned aerial vehicle use. The study is based on a dialectical approach using formal-logical, sociological, systemic, comparative, and other general scientific and specific methods of cognition. It is noted that forensic means are a complex of technical means, recommendations, techniques, and methods developed by forensic science to combat crime, consisting of technical-forensic, tactical-forensic, and methodological-forensic means. With the help of an unmanned aerial vehicle as a forensic

tool, it becomes possible to record the circumstances of the event under investigation and detect traces of a criminal offense. Given the potentially high degree of public danger posed by the use of unmanned aerial vehicles for illegal purposes, it is necessary to move from a recommendatory to an imperative method of legal regulation by establishing additional prohibitions and restrictions on the use of this type of unmanned transport. The introduction of the latest technical forensic tools into operational-search, investigative, and expert activities and their active use can provide invaluable assistance in the detection, investigation, and prevention of criminal offenses, and the selection of fundamentally new technical and forensic means, devices, equipment, and their use allows crimes to be solved not only in the shortest possible time «hot on the trail», but also crimes from «past years».

Key words: unmanned aerial vehicle, tools, forensics, methodological recommendations, legal regulation, air traffic rules.

Постановка проблеми. В останні роки інтенсивне застосування технічних засобів у злочинній діяльності впливає на зміну способів вчинення кримінальних правопорушень, які стають цілеспрямованими та високопрофесійними. Нерідко спосіб вчинення кримінального правопорушення реалізується на значній відстані від місця настання злочинного результату, що ускладнює процес розкриття та розслідування правопорушень. До того злочинна діяльність останніх років починає характеризуватись відсутністю чи мінімізацією реальної бази свідків. У даних умовах очевидна необхідність прийняття нових, відповідних законодавчій базі, адекватних заходів. Стає актуальною проблема пошуку нових засобів і методів боротьби зі злочинністю, що дозволяють результативно вирішувати завдання розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Один із найбільш реальних шляхів вирішення таких завдань – це розширення використання технічних засобів, інформаційних технологій, залучення матеріальних джерел відомостей про кримінальне правопорушення, удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення.

Мета дослідження – наукова розвідка щодо застосування безпілотного повітряного судна як спеціального техніко-криміналістичного засобу.

Стан опрацювання проблематики. Питання правового регулювання та окремі аспекти використання безпілотних повітряних суден висвітлювали: О.М. Бандурка, Є.І. Бакутіна, К.Є. Борова, І.В. Власенко, К.Ю. Водоласкова, О.О. Клімук, М.О. Котелюх, Д.В. Лисянська, А.В. Мовчан, С.М. Науменко, В.В. Сокурено, Т.В. Шевченко; О.В. Явтушенко і інші вчені. Водночас досі системного дослідження проблем правового регулювання застосування безпілотних повітряних суден як криміналістичних засобів немає. Є доцільним розроблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на правове регулювання застосування безпілотних повітряних суден з урахуванням сучасних тенденцій розвитку криміналістики.

Виклад основного матеріалу. Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття кримінальних правопорушень – це сукупність різних технічних засобів, способів і рекомендацій, суб'єктів, які володіють спеціальними знаннями та повноваженнями, необхідними для виявлення, фіксації і вилучення слідів кримінального правопорушення та речових доказів, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства.

Техніко-криміналістичне забезпечення як система включає: технічні засоби; спеціальні та криміналістичні знання; слідчі, експертні підрозділи (їх організаційна побудова); суб'єктів, які володіють знаннями та навичками застосування технічних засобів; норми кримінально-процесуального законодавства і відомчих нормативних актів, що регламентують застосування технічних засобів та способів виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину та речових доказів. Техніко-криміналістичні засоби повинні відповідати наступним принципам: допустимості, наукової обґрунтованості, доцільності, результативності, етичності.

Одним із сучасних високотехнологічним засобом є безпілотні авіаційні комплекси які включають безпілотні повітряні судна і системи управління. Безпілотні повітряні судна можна визначити як апарати неодноразового використання без екіпажу, оснащені двигунами, що піднімають у повітря, працюють в автономному режимі, керовані дистанційно операторами, мають потенціал для додаткового оснащення спеціальними технічними засобами, апаратурою відео та фотофіксації, іншою апаратурою розвідки.

Правила виконання польотів безпілотними авіаційними комплексами державної авіації України визначають ряд термінів серед яких: безпілотний авіаційний комплекс (безпілотна авіаційна система), безпілотне повітряне судно, пов'язані з ним пункти дистанційного пілотування, необхідні лінії керування і контролю та інші елементи, безпілотний літальний апарат, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються дистанційно за допомогою пункту дистанційного пілотування, який розташований поза безпілотним повітряним судном, або здійснює політ автономно за відповідною програмою [1].

Водночас Авіаційні правила України «Правила використання повітряного простору України» визначають безпілотне повітряне судно, як призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються за допомогою спеціальної станції керування, що розташована поза повітряним судном [2].

Різноманітні можливості, високі технічні характеристики та стрімке поширення даних апаратів роблять їх максимально затребуваними для застосування у кримінальних сферах і з метою боротьби зі злочинністю.

Розгляд безпілотних повітряних суден як спеціального техніко-криміналістичного засобу викликано потребами розвитку криміналістичної науки. У криміналістичному плані розгляд об'єктів, що належать до категорії безпілотних повітряних суден, як спеціальних техніко-криміналістичних засобів дозволяє говорити про розширення кола техніко-криміналістичних засобів.

Процес розширення техніко-криміналістичних засобів не повинен йти за рахунок зарахування до названих засобів таких технічних об'єктів, як засоби зв'язку, засоби пересування до місця події, за винятком пересувних криміналістичних лабораторій.

Аналізуючи нормативне визначення безпілотного повітряного судна як літального апарату [1; 2] та повітряного судна [3]), вважаємо, що з низки причин безпілотне повітряне судно щодо технічної багатофункціональності та різноманітності модифікацій доцільно відносити до категорії універсальної одиниці техніко-криміналістичного забезпечення. У структурах МВС України йде процес створення та функціонування спеціалізованих підрозділів, забезпечених новими технічними засобами, як безпілотні повітряні судна [4].

Розгляд питань у сфері регулювання безпілотних повітряних суден з урахуванням вирішення криміналістичних завдань має відбуватися із вивченням теоретичних засад застосування, правового регулювання, організаційного забезпечення, науково-технічного, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Питанням теоретичного розгляду безпілотного повітряного судна як техніко-криміналістичного чи спеціального технічного засобу, що використовується з метою правоохоронної діяльності, присвячується останнім часом достатньо робіт [5-8]. Більшою мірою теоретично розроблені питання використання безпілотного повітряного судна під час проведення оглядів місця події, де основним завданням їх застосування є різні види відео та фото зйомки.

Теоретичні основи застосування безпілотних повітряних суден з криміналістичною метою більш різноманітні і включають застосування безпілотних повітряних суден: в ході оперативно-розшукової діяльності; з метою вирішення превентивних завдань запобігання кримінальним правопорушенням, іншій оперативно-службовій діяльності з охорони матеріальних цінностей, громадського порядку та публічної безпеки; з метою розкриття та розслідування окремих категорій кримінальних порушень [9, с. 42].

Для вирішення завдань у галузі оперативно-розшукової діяльності застосування безпілотних повітряних суден можливе в ході: проведення пошукових заходів, особливо щодо осіб, які переходять у важкодоступній місцевості; використання безпілотних повітряних суден, оснащених оптичною і звукоуловлюючою апаратурою для проведення оперативно-розшукового обстеження приміщень, будівель, споруд, ділянок місцевості та транспортних засобів (у тому числі негласного характеру).

В оперативно-службових цілях при охороні громадського порядку та забезпеченні публічної безпеки ефективним може бути поєднання використання зйомки з безпілотного повітряного судна з програмними комплексами, розробленими для розпізнавання осіб та ідентифікації за зовнішністю [10, с. 11]. При масових заходах безпілотне повітряне судно з вказаним програмним комплексом дозволить превентивно виявляти осіб, які перебувають у розшуку або внесені до певних інформаційних баз правоохоронних органів. На місцезнаходження цих осіб орієнтуються наряди патрульної поліції з метою оперативного реагування на незаконні дії чи затримання за наявності підстав.

При оснащенні безпілотних літальних апаратів тепловізором можлива організація пошуку скупчень біологічних об'єктів, наприклад бракон'єрів, що ховаються в лісі.

Конкретними напрямками досягнення криміналістичних цілей за допомогою безпілотних повітряних суден є:

- огляд великих територій. Тактика використання безпілотного повітряного судна визначається цілями застосування та спектром розв'язуваних завдань. Доцільне використання безпілотного повітряного судна при взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця» з метою розкриття крадіжок вантажів [11];

- огляд місця події в небезпечних екстремальних умовах (наприклад, при розслідуванні екологічних кримінальних правопорушень);

- здійснення нагляду за дорожнім рухом патрульною поліцією [12];

– проведення оглядів у справах різних категорій. Найефективніше застосування під час розслідування кримінальних правопорушень: проти життя та здоров'я; при розслідуванні кримінальних правопорушень проти безпеки руху і експлуатації транспорту; під час розслідування більшості екологічних кримінальних правопорушень, зокрема незаконної вирубки лісових насаджень; самовільне підключення до нафтопроводів і продуктопроводів тощо.

– організація переслідування підозрюваних по гарячих слідах.

Правова основа застосування безпілотників наразі закладена. Її основу становлять окремі положення Повітряного кодексу України, відомчі нормативно-правові акти [1; 2; 13].

У Кримінальному процесуальному кодексі України та Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» використання безпілотного повітряного судна як самостійного технічного засобу окремо не регламентують, але це не перешкоджає можливостям його використання, хоча окремі питання фіксації застосування виникають на практиці [14; 15].

З урахуванням викладеного можна констатувати, що через відносну новизну безпілотників нині не сформовано повну правову базу, що дозволяє безперешкодно експлуатувати безпілотні повітряні судна в тактико-стратегічних напрямках: охорона, спостереження, розвідувальна та контрольно-розвідувальна діяльність, забезпечення громадського порядку та публічної безпеки, інші напрями реалізації правоохоронної діяльності. Для реалізації їх можливостей у сфері розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень необхідна розробка інструкції «Про порядок використання безпілотних повітряних суден і застосування результатів у криміналістичних цілях».

Науково-технічне забезпечення є одним із найбільш розроблених аспектів у реалізації безпілотних повітряних суден. У контексті науково-технічного забезпечення використання безпілотних повітряних суден слід зазначити дві тенденції, що сформувалася: постійний технічний прогрес у сфері проектування, виробництва та застосування безпілотних повітряних суден; друга – постійне вдосконалення засобів протидії безпілотним повітряним суднам, до основних з яких можна віднести: акустичні, лазерні, мікрохвильові, механічні; протидрони; системи радіоелектронної боротьби та системи перехоплення управління безпілотним повітряним судном.

Основними технічними параметрами, які оцінюються при використанні безпілотних повітряних суден з криміналістичною метою, є: матеріал, з якого виготовлений апарат; можливість роздільного керування польотом і камерою; модифікація акумуляторів великої ємності та час польоту; наявність додаткових знімних конструкцій: наприклад, кілька фото та відеокамер, джерела освітлення, радіостанції, що діють як повітряний ретранслятор, інша апаратура для збору інформації та радіоелектронної боротьби, різні датчики та лазерні локатори, кріплення для транспортування; об'єм корисного навантаження від 2 до 400 кг; кількість і характеристика двигунів; модифікація гіроскопа; наявність можливості онлайн-трансляції відео; можливість відстежувати з GPS траєкторію польоту, утримуючи позиції, повертаючись у точку старту або здійснюючи політ по точках; наявність функції обриву зв'язку з оператором; наявність додаткового шифрування між модулем контролю безпілотного повітряного судна та пристроєм керування.

На сучасному рівні технічного розвитку безпілотні повітряні судна, характеризуються не просто високою технологічністю, вони проектуються та створюються з використанням технології штучного інтелекту та характеризуються сукупністю загальних і спеціальних ознак.

До загальних ознак безпілотного повітряного судна належать: певний ступінь автономності; функціонування виключно у межах спеціального технічного комплексу (системи); висока технологічність, що дозволяє приймати, обробляти та передавати великі обсяги інформації; самонавчання штучного інтелекту, що визначає вид безпілотного повітряного судна (безпілотний, дистанційно безпілотний, керований штучним інтелектом); володіння необхідними спеціальними компетенціями з управління безпілотним повітряним судном, що дозволяють безпечно і ефективно застосовувати апарат. Спеціальні ознаки обумовлені особливостями конкретного виду безпілотного судна.

Модель правового регулювання застосування безпілотного повітряного судна включає положення: в основу визначення цілей і пріоритетних напрямів розвитку системи безпілотних повітряних суден слід покласти документи стратегічного планування, що передбачають нормативно-правове, інформаційне, науково-технічне, фінансове та ресурсне забезпечення; розробка та прийняття системного, базового закону «Про безпілотні транспортні засоби»; розробка та прийняття галузевих законів, що регулюють застосування окремих видів безпілотних повітряних суден; розробка та прийняття нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, які визначають порядок реалізації законів.

Методичні розробки використання безпілотних повітряних суден починають з'являтися у різних напрямках застосування [16]. Незважаючи на низку робіт у даний час належного криміналістичного забезпечення безпілотних повітряних суден при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень не сформовано.

Висновки. Практика застосування безпілотних повітряних суден (безпілотних авіаційних комплексів) з метою виявлення, фіксації, пошуку інформації криміналістичної спрямованості і вирішення інших завдань у правоохоронних структурах України за останнє десятиліття почала складатися досить успішно. Для вирішення зазначених проблем застосування безпілотних повітряних суден потрібен системний комплексний підхід з урахуванням останніх розробок електронної цифрової криміналістики і інших техніко-криміналістичних досліджень.

Є необхідною розробка методичних рекомендацій, які визначають порядок використання безпілотних повітряних суден у правоохоронній діяльності та містять криміналістичні рекомендації щодо запобігання кримінальним правопорушенням за допомогою безпілотних повітряних суден та криміналістичного дослідження безпілотних повітряних суден, що використовуються з протиправною метою.

Незважаючи на певні спроби законодавця щодо регулювання окремих аспектів використання безпілотних повітряних суден, у тому числі як спеціального техніко-криміналістичного засобу, правова база в цій сфері ще недостатньо розвинена та потребує змін, насамперед правового і організаційного характеру. На необхідність досліджень у даній сфері вказано у Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2025-2029 роки [17].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Правил виконання польотів безпілотними авіаційними комплексами державної авіації України: Наказ Міністерства оборони України від 08.12.2016 р. № 661. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0031-17#Text>.
2. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила використання повітряного простору України»: Наказ Державної авіаційної служби України, Міністерства оборони України від 11.05.2018 р. № 430/210. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1056-18#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування правоохоронними органами безпілотних повітряних суден та протидії їх незаконному використанню: Закон України від 13.07.2023 р. № 3232-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3232-20>.
4. Про затвердження Норм належності безпілотних авіаційних систем, спеціальних технічних засобів протидії їх застосуванню в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 06.06.2024 р. № 392. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-24#Text>.
5. Басараб О.Т., Басараб О.К., Ларіонова І.Т. Організаційно-правові основи застосування безпілотних авіаційних комплексів Державною прикордонною службою України у службово-бойовій діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 87. Частина 2. С. 274-278. URL. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/43-1.pdf>.
6. Бандурка О.М., Науменко С.М., Шевченко Т.В. Нормативно-правове регулювання експлуатації безпілотних авіаційних комплексів при виконанні завдань Національної поліції України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 336-353. URL. <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/152/148>.
7. Яківченко А.М. Правове регулювання виробництва безпілотних літальних апаратів в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 4 (69). С. 30-37. URL. file:///C:/Users/viki1/Downloads/Npnau_2023_4_6.pdf.
8. Тичина Д.М., Антошук А.О., Перцев Р.В. Криміналістичне забезпечення використання безпілотного літального апарату (дрону) у досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 78. Частина 2. С. 291- 297. URL. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/48.pdf>.
9. Yesimov S. Preventive regulation: theoretical aspects. *Social & Legal Studios*. 2020. Issue 3 (9). P. 40-47. URL. <https://sls-journal.com.ua/en/journals/tom-3-3-2020/preventivne-regulyuvannya-teoretichni-aspekti>.
10. Kovaliv M., Yesimov S., Kravchuk S. Theoretical bases of legal regulation of artificial intelligence systems for identification in the context of the activities of executive authorities. *Social & Legal Studios*. 2020. Issue 2 (8). P. 8-15. URL. file:///C:/Users/viki1/Downloads/S&LS_2020_Vol.%203,%20No.%202_8-15.pdf.
11. Про затвердження Порядку взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця»: Наказ МВС України, Міністерства інфраструктури України від 02.03.2020 р. № 204/175. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0386-20#Text>.

12. Про затвердження Переліку маршрутів міжнародного дорожнього перевезення небезпечних вантажів, рух за якими здійснюється без погодження з уповноваженими підрозділами Національної поліції України: Наказ МВС України, Міністерства інфраструктури України від 02.03.2016 р. № 151/89. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0421-16#Text>.
13. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011. р. № 3393-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. р. № 4651-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
15. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135-12>.
16. Суконько С.М., Саморок М.Г., Селеман В.О. Рекомендації щодо застосування безпілотних літальних апаратів під час проведення поліцейських операцій. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 109-116. URL. https://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/10488/%d0%a2%d0%9d%d0%92_%d0%9f%d0%a3%d0%90_3_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
17. Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки: Наказ МВС України від 21.05.2024 р. № 326. URL. <https://mvs.gov.ua/normativno-pravovi-akti/nakaz-mvs-vid-21052024-326-pro-zatverdzenia-tematiki-naukovix-doslidzen-i-naukovo-texnicnix-eksperimentalnix-rozrobok-na-2025-2029-roki>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 3.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026